

Foreign Studies  
Чуждестранни изследвания

## ОПТИМИЗИРАНЕ НА ПРОЦЕС ЗА ПРОФЕСИОНАЛНА ПОДГОТОВКА НА ПЕДАГОЗИ ЗА НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ В КАЗАХСТАН И В БЪЛГАРИЯ

Райфа Дюсембинова  
Сауле Жакипбекова

Жетисуски държавен университет „И. Жансугуров“, Казахстан

**Резюме.** Целта на тази статия е да представи анализ на някои аспекти на системата на висшето образование в Република Казахстан и в Република България, на програмата за професионална подготовка на педагози за началното образование, да разгледа професионалните компетенции и ефективността от внедряването на кредитната технология на обучението. Заедно с това са определени съществуващите проблеми в подготовката на бъдещите начални учители за работа с деца с ограничени възможности.

**Keywords:** inclusive (integrated) education, teacher of primary education, higher education, competence, professional training, children with disabilities

### Увод

В днешно време системите на образованието в много страни се развиват с тенденции за световно образователно пространство. Една от приоритетните насоки е инклузивното образование, което дава право за образование на всички деца, като им осигурява уважение и приемане на индивидуалността на всеки ученик. Включването на лица с особени образователни потребности в масовите образователни учреждения е световен процес, в който встъпват държавите, които, като членове на ООН, поемат редица ангажменти по отношение на децата инвалиди (с увреждания). В това число са Република България и Република Казахстан.

Успешната реализация на тези ангажменти зависи не само от държавите, но и от позициите на обществото по отношение на лицата с ограничени възможности като цяло, съответно към образованието им. Компонент за успешното интегриране и инклузията на дете с особени потребности в среда на здрави връстници е подготовката на обкръжението му към тези процеси чрез създаването на „достъпна среда“ и обучаващи програми. В създаването на адекватна образователна траектория за децата от тази категория играе ключова роля учителят, което, на свой ред, по-

ставя особени изисквания към неговия професионализъм. Специалната подготовка на общообразователния педагог, способен да реализира инклузивно образование, се оказва извънредно актуална задача за висшата педагогическа школа в днешно време. Процесът на обучение на деца с особени потребности започва от началното училище, което е призвано да осигури изграждането на личността на детето, цялостното развитие на способностите му, формирането у ученика на умение и желание да се учи. Затова необходимостта от всестранно проучване на готовността на учителите от началното училище за работа с деца с ограничени възможности се определя от изискванията за социалното развитие на обществото към гарантирането на равни права за образование на децата с ограничени възможности за развитие и от важното значение на ролята на учителите от началното училище в процеса на включването им в общото образование. В тази връзка, ние сме определили като цел на нашето изследване процеса на формиране на подготовката на учителите от началното училище за работа в условията на инклузивно образование, което включва анализ на програмите на професионалната им подготовка.

### **Система на висшето образование: България и Казахстан**

В системите на висшето образование в Казахстан и България протичат процеси на модернизирание, насочени към повишаване на качеството и свързани с реализирането на съвременни образователни тенденции – демократизиране, хуманизиране, непрекъснатост и др. Във връзка с това, че тези страни са участнички в Болонския процес, се решават редица общи задачи, свързани с него. „Качеството е основното условие за доверие, уместност, мобилност, съвместимост и привлекателност в зоната на европейското висше образование“<sup>(4)</sup>. Във всяка страна е натрупан достатъчно богат опит по изграждането на подготовката на педагогическите кадри, който може да стане достояние за друга страна и да позволи да се разкрият нови подходи за решаването на редица проблеми, както и да се развива единно образователно пространство.

Многостепенната система на висшето и следдипломното образование (бакалавърска степен – магистратура – докторантура) предвижда движение от общото към частното, т.е. отначало човекът получава широко образование по някакво направление, а след това постепенно преминава към по-тясна подготовка чрез образователни програми, ориентирани към специализация. От гледна точка на методиката и идеологията на обучението, такава система позволява да се придобиват навици за междуличностно общуване, да се развиват у студента способности и навици за обучение през целия му живот. Тя осигурява достатъчно ясна реализация на получаването на знания, спомага за разнообразието на методологията на обучение на различните нива за подготовка на кадрите.

Образованието се регулира от международни (декларацията „Зона на европейското висше образование“, 1999 г.)<sup>(4)</sup>, правителствени (Закон за висшето образование от 27.12.1995 г., Закон на РК за висшето образование от

10.04.1993 г.)<sup>5),6)</sup>, ведомствени, регионални документи, основни правилници във всяка от републиките (приложение 1) и има определени сходства, тъй като „основните принципи на държавната политика в тази област са насочени към гарантирането на конституционното право на гражданите на образование“<sup>6)</sup>. За двете републики развитието на науката и образованието става неизменно условие за повишаването на конкурентоспособността на икономическата система, начин да се заеме достойно място на регионално и на световно ниво, да се укрепи държавността и да се развиват националните интереси.

Актуалността на този проблем в Казахстан става очевидна също така във връзка с влизането на страната в Световната търговска организация (СТО), което обосновава необходимостта от привеждане на всички видове разряди, класове, степени и звания за професионалната подготовка – от работническите специалности до специалистите с висша научна квалификация – в съответствие с международно признатите стандарти<sup>11)</sup>.

И така, за съгласуваност и съпоставимост на образователните системи в единното международно образователно пространство в Република Казахстан са въведени следните степени на висше и след висше професионално образование: 1) бакалавърска степен – програма за първо ниво (първа степен на образование след средното) със срок на обучение 4 години; 2) магистратура – програма за второ ниво (втора степен на образование след средното) със срок на обучение 1 – 2 години, която се реализира на две траектории: профилирана задълбочена/разширена подготовка и научно-педагогическа подготовка; 3) докторантура – програма за образование след висшето (трета степен на образование след средното) със срок на обучение 3 – 4 години<sup>11)</sup>.

В Закона за висшето образование, в сила от 1995 година, са ясно определени структурата на образователния процес в България и ролята на държавата в процеса на промените му. Въведените поправки към него от 1999 г. утвърждават нова структура на висшето образование, която се състои от следните нива:

- квалификационна степен „професионален бакалавър“ – срок на обучение не по-малко от 3 години;

- квалификационна степен „бакалавър“ – срок на обучение не по-малко от 4 години;

- квалификационна степен „магистър“ – срок на обучение не по-малко от 5 години;

- образователно-научна степен „доктор“ – докторантура, форма: редовна (срок не по-малко от 3 години) и задочна (срок не по-малко от 4 години)<sup>11)</sup>.

„За изпълнението на задачата по въвеждането на кредитната система Министерството на образованието и науката на Република България прие Наредба № 21 от 30.09.2004 г. за прилагането на система за натрупване и трансфер на кредити във висшите училища“, която регламентира основните параметри на кредитната система ECTS.

Най-съществените от тях са: обучението по учебен план предвижда получаването на 60 кредита за една учебна година и 30 кредита за един семестър; академичен час – 45 минути, един кредит се полага за 25 – 30 часа студентска заетост; броят на кредитите за получаването на образователно-квалификационната степен „бакалавър“ е 240<sup>2)</sup>.

Държавата регулира броя и типовете задължителни дисциплини, броя на учебните часове, както и изискванията за академично звание и броя на преподавателския персонал за преподаването на определени специалности.

В Казахстан при планирането на обема на учебната работа също изхождат от това, че един кредит е равен на 15 академични часа. Обаче един академичен час за аудиторна работа е равен на 50 минути. По казахстанската кредитна система основен критерий за завършеност на образователния процес по подготовката за бакалавър е и усвояването от студента на не по-малко от 129 кредита за теоретично обучение, общо 146 кредита за 4 години<sup>“13)</sup>.

Цикълът на общообразователните дисциплини във висшите учебни заведения в Казахстан и в България се състои от дисциплини по задължителен компонент и може да включва избираеми дисциплини. Циклите на базовите дисциплини и на профилиращите дисциплини включват дисциплини от задължителния компонент и от избираемия компонент. Списъкът на дисциплините от задължителния компонент се определя от типовия учебен план. Учебните планове се делят на типови, индивидуални и работни. Списъкът на избираемия компонент се определя от ВУЗ самостоятелно.

В казахстанските висши учебни заведения като допълнение към учебните планове висшето учебно заведение разработва всяка година каталог на избираемите дисциплини, който представлява „систематизиран аотиран списък на всички дисциплини от избираемия компонент“<sup>“13)</sup>.

Висшите учебни заведения в двете държави гарантират учебен процес в пълен обем с всички необходими информационни източници: учебници, учебни пособия, методически пособия и разработки по учебните дисциплини, активни материали за раздаване и указания за самостоятелна работа, електронни учебници, достъп до образователните ресурси в мрежата.

В днешно време в Република Казахстан образователна дейност извършват 125 висши учебни заведения, от тях – 9 национални, 31 държавни, 13 нецивилни, 1 автономна организация за образование, 1 международно, 16 акционирани, 54 частни<sup>3)</sup>. 624 колежа реализират професионално-техническо образование с квалификацията „специалист“<sup>“3)</sup>.

В България има 55 висши учебни заведения и над 30 колежа<sup>1)</sup>. Висшите училища (университети, специализирани висши училища, колежи) са академично автономни, могат да бъдат държавни и частни, откриват се, преобразуват се и се закриват с решение на Народното събрание на България<sup>1)</sup>. Академичната автономия се изразява в интелектуалната свобода на академичната

общност и творческата природа на образователния, изследователския и художествено-творческия процес, които за висшите учебни заведения са най-висшите ценности.

От опита на училищата може да се каже, че ако педагогът е неспособен да организира учебния процес по такъв начин, че да се имат предвид индивидуалните възможности и потребности на дете с особени потребности, те няма да могат да участват в учебния процес, ще се намали мотивацията им за обучение и ще се влошат учебните резултати. Затова всеки педагог трябва да притежава определено ниво на сформирани инклузивна компетентност и подготовка, трябва да бъде не толкова предаване на професионалните знания и умения от негова страна, колкото формирането на професионално подготвена личност. Обучението във висшите учебни заведения е преориентирано към компетентностен модел за подготовка на специалисти, която ориентира процеса на обучение към потребностите на пазара на труда и очакванията на работодателите.

#### **Подготовка на бакалавър по специалността „Педагогика и методика на началното образование“ в Казахстан**

В държавния образователен стандарт за висшето образование в Република Казахстан в кръга на професионалните компетенции, съответстващи на квалификацията „начален учител“, са отбелязани:

- „познаване на методологическите основи и категории в педагогиката и етнопедagogиката на началното училище; на закономерностите на възрастово анатомо-физиологично развитие на децата от най-малката училищна възраст; научно-теоретични основи на мониторинга за подготвеността на детето за училищно обучение; структура и съдържание на действащите стандарти за начално образование, учебни програми, учебници и учебни пособия; теоретични основи на преподавания предмет; методика на преподаваните дисциплини в началното училище;

- умение да се моделира педагогическата дейност, да се извършва диагностика; да се организира учебно-познавателната дейност в съответствие с възрастовите и индивидуалните потребности на учениците;

- да бъде компетентен при формирането на ключовите компетенции на учащите се, при мониторинга на способностите и интересите на децата от най-ранната училищна възраст, при организирането и провеждането на духовно-нравствено, патриотично, екологично и здравеопазващо възпитание на учениците;

- формиране на социално-етническа компетенция, което включва познаване на моралните норми, нравствено-етичното поведение в ежедневието и навиците за нравствено-етично поведение;

- формиране на такива интегративни компетенции, каквито са комуникативната, информационната, научно-творческата, рефлексивната, диагностичната, моделиране и реализиране на проекти, определяне и решаване на ситуации, самореализация, саморазвитие, самоусъвършенстване;

– познаване на същностите и пътищата за реализиране на националния модел за образование, овладяването на система от знания, умения и навици, адекватна на променящите се условия, на комуникация и контакт, емпатия, разбиране, симпатия, солидарност и сътрудничество<sup>13)</sup>.

Изхождайки от изискванията на държавния образователен стандарт, абсолвентите получават квалификацията „начален учител“ и сфера на тяхната професионална дейност са образователните учреждения: начална степен в общообразователните училища, педагогически колежи, институти за повишаване на квалификацията и пре-подготовка на педагогически кадри, дирекциите/департаментите по образование<sup>13)</sup>.

В учебния план и в структурата за задълбочена/разширена подготовка на учителите в казахстанското начално училище с цел формирането на инклузивни компетенции се въвеждат професионални цикли по профилиращите дисциплини. Ще разгледаме съдържанието на работната учебна програма на Жетисуския държавен университет „И. Жансугуров“ по специалността „Педагогика и методика на началното обучение“. Въведеният през 2015 година задължително избираем компонент „Инклузивно образование“ съдържа 3 кредита. Дисциплините „Основи на дефектологията“ и „Обучение и възпитание на деца с ограничени възможности“ са избираеми компоненти и включват 3 кредита.

В рамките на гореизброените дисциплини се изучават изграждане и развитие на инклузивното образование, основни сведения за подходите при подбора им за специалните (корективни) учреждения; запознаване с теоретичните аспекти на дейността по психолого-медико-педагогически консултации, разкриват се понятията за норма и отклонение, тяхната диагностика, определят се нарушенията в соматичното, психическото, интелектуалното, речевото и сензорното развитие на детето, някои особености на работата с деца с ограничени възможности.

Формират се следните компетенции: познаване на нормативно-правната база, категориите на децата с ограничени възможности, някои пътища за използване на психолого-педагогически тестове, предложени са някои аспекти на обучението и възпитанието на деца с отклонения в развитието.

### **Подготовка на бакалавър по специалността „Предучилищна и начална училищна педагогика“ в България**

За разлика от казахстанския модел на подготовка в българските висши учебни заведения завършващите по специалността „Предучилищна и начална училищна педагогика“ („предучилищно и начално училищно образование“) получават степента „бакалавър“ и квалификацията „детски начален учител“, като могат да работят в областта на предучилищното и началното училищно образование.

„Професионалните компетенции на обучаваните студенти в специалността „Предучилищна и начална училищна педагогика“ са ориентирани към постигането на първи цикъл на Квалификационната рамка на Европейското пространство за висше образование:

- прилагане на придобитите знания и умения от технологичната подготовка по дисциплините, включени в учебния план, в своята педагогическа практика;

- осъществяване на творчески подход при реализиране на образователните аспекти в учебните програми за съответната възраст;

- използване на актуални и иновативни форми и методи на взаимодействие и на обучение;

- умения за пренос на знания и технологии, за внедряване в практиката на съвременни теоретични постижения;

- умения за комуникация, преодоляване и управляване на конфликти, разработване и управляване на проекти с педагогическа насоченост;

- умения да създава условия и предпоставки за усвояване от подрастващите на универсалните компоненти на всяка дейност (целеобразуване, организация, изпълнение, самоконтрол и самооценка);

- умения за подбор на адекватни за конкретните условия насоки, форми на организация, методи, средства и педагогически действия за образователна работа;

- умения да формира, стимулира и подпомага у подрастващите познавателната активност, интелектуалната креативност, позитивното отношение към ученето, изследването, откриването и самостоятелното опознаване на света;

- умения да развива у децата чувства за национална, социална, етническа, верска и т.н. идентичност, собствено достойнство, уважение към себе си и другите, толерантност;

- развиване на личностни качества като толерантност, дружелюбност, самоконтрол, емпатия, инициативност, креативност и др., необходими за реализиране на ефективни възпитателни и социални взаимодействия<sup>12)</sup>.

„Бакалавърът по „Предучилищна и начална училищна педагогика“ може да заема следните длъжности: предучилищен (детски) учител, начален учител, учител възпитател, възпитател в домове за деца от предучилищна и начална училищна възраст, ръководител и преподавател в центрове за работа с деца, в детски школи и групи за извънкласна дейност, длъжност в детските отдели и институции за масова и художествена комуникация, консултант-експерт в институции, работещи с деца от предучилищна и начална училищна възраст, конкурсно-административни длъжности за работа с деца от предучилищна и начална училищна възраст към държавни и частни образователни институции“<sup>12)</sup>.

Учебният план за подготовка по специалността в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ също съдържа дисциплини, които включват специфичността на специалното образование. Задължителният компонент „Специална педагогика“ съдържа 3 кредита.

В процеса на обучението се формират: познания за специална педагогика, за работа с деца с нарушения на слуха, зрението, интелекта и говора; за диагностиката на нарушенията в психологическото и психофизическото развитие,

запознават се с методите и похватите в работата в специалните училища, разкриват взаимодействието на педагога с ресурсния учител, логопед, психолог и родителите, умението да изготвят индивидуален план за работа с деца със специални потребности. В своята учебна програма „Специална педагогика“ докторът на педагогическите науки Мира Цветкова-Арсова – доцент в катедра „Специална педагогика“, определя за студентите по предучилищна и начална педагогика: „Основната цел на курса е да запознае студентите с основни особености в учебната дейност на децата със специални потребности и на тази основа да се усвоят някои специфични подходи за работа и въздействие. Акцент се поставя на интегрираното и включващо обучение на децата със СОП“<sup>(15)</sup>.

### Изводи

И така, след като анализирахме някои аспекти на висшето образование в Република Казахстан и Република България, стигнахме до извода, че концепцията на държавните стандарти за общо образование трябва да постави пред педагогическото образование стратегически задачи за подготовката на педагози за интегрирано (инклузивно) образование. Това е отбелязано и в Националния доклад за предварителната подготовка на учителите по отношение на разнообразието в Република България: „Включване в учебните планове на всички педагогически специалности във висшите училища на лекционни курсове за интегрирано обучение на деца със специални образователни потребности“<sup>(10)</sup>. Точно по същия начин в Държавната програма за развитие на образованието и науката в РК за 2016–2019 г.<sup>(3)</sup> е отбелязано: „недостатъчното развитие на инклузивното образование и недостатъчно качество на подготовката на педагогическите кадри“. Затова професионалната подготовка на педагога в условията за реализация на стандартите на новото поколение трябва да предвижда създаването на индивидуална образователна програма на студента с ориентиране към духовно-нравствените ценности в професионалната дейност, което да помогне на бъдещия учител да се самоопредели за избраната професия, до сформира необходимите личностни качества и ключови компетенции, които трябва да притежава педагогът от инклузивното училище.

Анализът на научните данни за специалната методическа подготовка на бъдещия учител за работата му с деца с ограничени възможности в развитието позволява да се твърди, че корекционно-развиващото обучение може да бъде едно от най-важните, действителните, резервните средства на съвременната дидактика, способно да повиши ефективността на воденето на процеса на обучение. Но в днешно време приоритетна насока в подготовката на бъдещите учители остава психолого-педагогическото направление, а въпросите за корекционно-развиващото обучение по специалните дисциплини засега са въведени в програмата за подготовка на бъдещите начални учители в недостатъчна степен. Вследствие на това е необходимо да се направят допълнения в методиката за преподаване на избираемите дисциплини.

Усъвършенстването на съдържанието на учебните курсове не може да гарантира стабилен положителен резултат в подготовката на началния учител за корекционно-развиваща дейност, тъй като не е отделено достатъчно внимание на частните въпроси в педагогиката, които представляват основата на предметните знания. Следователно качеството на професионалната подготовка на студентите, завършващи педагогически специалности, невинаги отговаря на изискванията на началното училище. Причина за ниската резултативност на учебния процес са също така неготовността да се приложат теоретичните знания и умения в практическата педагогическа дейност, тоест недостатъчно е сформирани тяхната предметна и методическа компетенция.

Проучването и анализът на внедряването на кредитната технология в обучението показват, че в България и в Казахстан тя има свои характерни особености, тъй като ориентирането на образователните програми към развиване у студентите на навики за самостоятелна работа позволява да се повиши степента на активиране при усвояването на знания, а значи и на повишаване на качеството на образованието. Преминването към кредитната система в обучението позволява адекватно да се оценяват нивата, степените, академичните степени в образователната сфера на Казахстан и България, те да се направят прозрачни, разпознаваеми и признаваеми, което е и едно от главните условия за навлизане в световното образователно пространство.

Като разгледахме съдържанието на учебните планове по специалностите „Педагогика и методика на началното обучение“ и „Предучилищна и начална училищна педагогика“, предполагаме, че психолого-педагогическата подготовка на завършващия студент специалист, способен да работи в инклузивна образователна среда, разпределението на учебния материал и броят на часовете, определени за усвояването му, не могат изцяло да сформират компетенциите за работа с деца с особени потребности.

Анализът на програмите за професионална подготовка на педагози за начално образование (начални педагози) в Казахстан и в България показва, че ключова задача на системата за висше образование в двете страни е подготовката на специалист, способен да работи в съвременното образователно пространство. И решаването на проблема за подготовката на бъдещи начални учители за работа с деца с ограничени здравословни възможности ще позволи интензивно въвеждане на инклузивното образование в масовите училища, ще повиши професионалното ниво на завършващите студенти, което ще помогне да се удовлетворят изискванията на всички потребители на професионални услуги не само в държавата, но и от родителите, и от децата.

След обобщение на гореизложеното ще отнесем към общите тенденции в развитието на педагогическото образование в Казахстан и в България на съвременния етап следното: ориентиране към висшето образование като непременно условие за придобиване на професията учител; разширяване на

специализациите в програмите за подготовка на учители за инклузивните училища; интеграция на отрасловата професионална педагогика в образователното пространство на класическите университети и висши учебни заведения с различен профил. Наред със съществуващите разлики в подходите към структурирането му и методологията на двата образователни процеса се проследява стремеж към единна система за образование по посоката на вектора за многостепенна система за подготовка на специалисти: развитие на самостоятелност и мобилност на обучаемите, индивидуализация на обучението предвид интересите и потребностите на всяка личност и фундаментална подготовка на специалисти, която им дава възможност да се преквалифицират в съответствие с изискванията на пазара на труда.

### **Приложение 1**

- **Международни законодателства:**

Всеобща Декларация за правата на човека (1948 г.)

Конвенция на ООН за правата на детето (1989 г.)

Световна декларация за образование за всички (1990 г.)

Стандартни правила за равнопоставеност и равни шансове за хората с увреждания (1993 г.)

Саламанска декларация: за принципите, политиката и практическата дейност в сферата на образованието на лица с особени потребности (1994 г.)

Дакарски рамки на действията. Образование за всички (2000 г.)

Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания (2006 г.)

Световна декларация за оцеляването, закрилата и развитието на децата

### **Документи, определящи държавната политика на Република България по отношение на децата с особени потребности:**

Национален план за интегриране на деца и ученици със специални образователни потребности в системата на образованието

Закон за народната просвета от 18.10.1991 г.

Правилник за прилагане на Закона за народната просвета

Наредба № 1/ 23.01.2009 г. на МОН за обучение на деца и ученици със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания

Наредба № 11 /28.03.2005 г. на МОН за приемане на ученици в държавни и в общински училища.

Наредба №3/15.04.2003 г. на МОН за системата на оценяване

Правилник за дейността на ресурсните центрове. <http://www.mon.bg>

- **Законодателна база за специално и инклузивно образование в Република Казахстан:**

Закон на РК за образованието (27.07.2007 г.)

Закон за правата на детето в Република Казахстан (08.08.2002 г.)

Закон за социалната и медико-педагогическата корекционна помощ за деца с ограничени възможности (11.07.2002 г.)

**Закон за социалната защита на хората с увреждания в Република Казахстан (13.04.2005 г.)**

Типови правила на видовете специални организации за образование на деца с ограниченни възможности в развитието (заповед на МОН на РК № 258 от 4 юли 2013 година)

Методически препоръки за организацията на психолого-педагогическото подпомагане за деца с ограничени възможности (заповед на МОН на РК № 524 от 12.12.2011 г.)

Препоръки за организацията на интегрираното (инклузивното) образование на деца с ограничени възможности в развитието (постановление № 81 на Правителството на РК от 05.02.2007 г.)

Методически препоръки за организацията на дейността на специализираните (корективните) организации за образованието на деца с ограничени възможности (заповед на МОН на РК № 730 от 24.11. 2005 г.).

#### NOTES / БЕЛЕЖКИ

1. Висши училища в България. <https://bg.wikipedia>.
2. Вестник на ФА 1-2'2006. „Система за натрупване и трансфер на кредити във висшите училища в Република България“, Васил Меразчиев. Ръководител катедра „Счетоводна отчетност“ в Стопанска академия „Д. А. Ценов“, България. [cyberleninka.ru/.../sistema-nakopleniya-i-transferta-kreditov-v-vuzah-respubliki-bolg](http://cyberleninka.ru/.../sistema-nakopleniya-i-transferta-kreditov-v-vuzah-respubliki-bolg)
3. Государственная программа развития образования и науки РК на 2016–2019 г. от 01.03.2016 № 205. <http://edu.gov.kz/ru/doc>
4. Декларация „Зона европейского высшего образования“ (Болонская декларация) 19.06.1999г. <http://dic.academic.ru>
5. Закон за висшето образование от 27.12.1995 г. <http://www.mon.bg>
6. Закон РК „Об образовании“ (27.07.2007г.); <http://online.zakon.kz>
7. Национален план за интегриране на деца и ученици със специални образователни потребности в системата на образованието. <http://www.mon.bg>
8. Закон „О социальной и медико-педагогической коррекционной поддержке детей с ограниченными возможностями“ (11.07. 2002г.); <http://online.zakon.kz>
9. Наредба № 1/ 23.01.2009 г. на МОН за обучение на деца и ученици със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания. <http://www.mon.bg>
10. Национален доклад за предварителната подготовка на учителите по отношение на разнообразието, държава България, доц. д-р Сийка Чавдарова-Костова. <http://www.mon.bg>

11. Основы кредитной системы обучения в Казахстане / С.Б. Абдыгаппарова, Г.К. Ахметова, С.Р. Ибатуллин, А.А. Кусаинов, Б.А. Мырзалиев, С.М. Омирбаев; Под общ. ред. Ж.А. Кулекеева, Г.Ы. Гамарника, Б.С. Абдрасилова. – Алматы: Казакский университет 2004. – 198 с., ISBN 9965-12-265-8 <http://kzdocs>
12. Предучилищна и начална училищна педагогика (СУ „Св. Климент Охридски“) <https://www.uni-sofia.bg>
13. Постановление на Правителството на РК № 1080 от 23.08.2012 г. за утвърждаването на държавните общозадължителни стандарти в образованието на съответните нива/степени на образование („Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования соответствующих уровней образования“). <http://adilet.zan.kz>
14. Системата на висшето образование в България (СУ „Св. Климент Охридски“) <https://www.uni-sofia.bg>
15. Учебна програма „Специална педагогика“, Мира Цветкова-Арсова – д.п.н., доцент в катедра „Специална педагогика“.

## **OPTIMIZATION OF THE PROCESS OF TEACHERS' TRAINING IN PRIMARY EDUCATION IN KAZAKHSTAN AND BULGARIA**

**Abstract.** The purpose of this article is to analyze some aspects of the system of higher education in the Republic of Kazakhstan and Bulgaria, the professional training programs for teachers in primary education, to consider the professional competence and efficiency of the credit technology incorporation in education. At the same time the existing problems of training future elementary school teachers in working with children with disabilities are identified.

✉ **Prof. Dr. Rife Dyusenbinova**  
**Ms. Saule Zhakipbekova, PhD student**  
Faculty of Education and Psychologies  
Zhetysu State University Named after I. Zhansugurov  
187a, Zhansugurov Str., Almaty Area  
Taldykorgan, Republic of Kazakhstan  
E-mail: [add22@mail.ru](mailto:add22@mail.ru)  
E-mail: [sauleskorpion@mail.ru](mailto:sauleskorpion@mail.ru)